

EGYMILLIÓ FORINTOS KÍGYÓ

A természetet járva az emberben mindig él a vágy, hogy állatokkal találkozzon – lehetőleg a védett ritkaságokkal, amelyek egy-egy tájegység élő nevezetességei közé tartoznak. Az igazi vadonban persze nehezen pillanthatjuk meg ezeket a többnyire rejtett életmódot folytató lényeket – kivéve, ha tudjuk, hol kell őket keresni!

Szöveg - **Mirtse Áron** zoológus / **VADÁLLATOK KÖZELRŐL**

♦ Egy-kétszáz évvel ezelőtt, amikor az európai ember még az ártalmatlan siklókat is tűzzel-vassal irtani igyekezett, nemhogy a viperát, még senki nem gondolta volna, hogy a 21. század elejére egy mérgekígyó lesz Magyarország egyik legféltettebb élő természeti kincse. A *rákosi vipera* Európa egyik legritkább gerinces állata, amely az egész világon kizárólag a Kárpát-medencében fordul elő. Egykor gyakori volt a Rákos mezején is, amely Arany János Toldija szerint még csak tőszomszédos volt Pesttel, időközben azonban részévé vált a fővárosnak, és ennek megfelelően nem maradt hely többé arra, hogy ott viperák lábatlankodjanak. Egy időre még a „rákosi” nevet is megvonták tőle, mivel az elmúlt rendszer személyi kultusza idején kínos lett volna, hogy a legfőbb állami vezető nevét éppen egy kígyó viselje. Az Alföldön ezt a hüllőt homoki viperaként is ismerik, a természettudományban azonban ez egy másik faj neve.

PARLAGON NEM ÉL

A rákosi vipera tehát jó darabig parlagi vipera álnéven rejtőzködött, ami azonban cseppet sem találó, mert szemben a parlagfűvel, amely a feltört, majd művelésből kivont területeket (ezt jelenti a „parlag” szó) azonnal elfoglalja, ez a kígyó éppen-séggel a parlagon soha nem fordul elő. Magyarországon két helyen találkozhatunk vele: a Hanságban a nedves rétek, lápok nyújtanak neki élőhelyet, az alföldi állomány viszont a Kiskunság száraz sztyeppéin, kaszálóin él. Mindkét területen komoly veszélyt jelent az állatokra az emberi beavatkozás: a Hanság lecsapolása az ottani élővilág egészének komoly veszteséget okozott, így a viperáknak is, az Alföldön pedig a gyepek gépi kaszálása és a tarlók felégetése tizedeli meg a hüllőket, amelyek a madaraktól eltérően képtelenek elmenekülni a környezetátalakítás elől. Mint igazi kuriózum, a rákosi vipera keresett cikk az illegális állatpiacon is.

ÖTSZÁZAN, HA LEHETNEK

A rákosi vipera teljes hazai népessége nem tesz ki többet 500 példánynál, és ezek több kisebb állományban, elszórtan élnek. Ez magában hordozza azt a veszélyt, hogy az állatok elszigetelődnek egymástól, ami a genetikai változatosság mellett akár a párok egymásra találásának, tehát magának a szaporodási sikernek az esélyét is csökkenti. A viperák elevenszülők, ami a hüllőknél annyit jelent, hogy az utódok a nőstény testén belül fejlődnek, bár a köldökzsinór az emlősöktől eltérően nem az anya vérkeringésével, hanem a héj nélküli tojás szikanyagával köti össze őket. Ez a szaporodási stratégia olyan helyeken előnyös egy hüllő számára, ahol a változékony környezeti viszonyok (pl. időszakos vízborítás, nagy hőingadozás) miatt a magára hagyott fészekalj könnyen megsemmisülhet. Az újszülött, vékonyka viperák viszont igen védtelenek, akár egy fácán is könnyen felkapkodhatja őket.

KÍGYÓÓVODA

Mindezek miatt a rákosi vipera védelme szempontjából kulcsfontosságú szerepe van a zárttéri tenyésztésnek. A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület létesítette a kunpeszéri központot, ahol a befogott nőstények által világra hozott kicsinyeket természetesen körülmények közt, de a ragadozóktól és környezeti veszélyektől védve, folyamatos táplálékellátás mellett, biztonságban, veszteség nélkül tudják felnevelni, majd megerősödve szabadon engedni, amitől a vadon élő állomány létszámának megsokszorozódása várható. A tenyésztési, illetve a hozzá kapcsolódó kutatási és ismeretterjesztési munkában a Fővárosi Állat- és Növénykert is részt vesz. Fontos a gyepterületek helyreállítása, a legelők, kaszálók hagyományos hasznosítása és a helyi lakosság, illetve a turisták felvilágosítása, szemléletformálása.

Kép - Profimedia - Red Dot

MÉRGES, DE NEM VESZÉLYES

A rákosi vipera ugyanis, noha mérgekígyó, nem veszélyes az emberre. Ennek oka részben az állat kis méretében rejlik: testhossza ritkán haladja meg a fél métert, mérgefogai kicsik. Másrészt igencsak rejtőzködő életmódot folytat: még aki keresi, az sem könnyen találja meg, és az ember útjából, ha csak lehet, kitér. Emellett azonban érdemes tudni azt is, hogy a méreggel vadászó állatok mérgeinek összetétele, hatásspektruma általában a táplálékukat képező állatcsoporthoz igazodik. A kifejlett rákosi vipera zsákmányol ugyan rágcsálókat, de fő táplálékát nem emlősök, hanem rovarok (főként újszülött korban), illetve gyíkok képezik, így mérge is ezekre hat inkább, és nem a melegvérű állatokra. Marása a felnőtt emberre nézve nem fejt ki nagyobb hatást, mint egy komolyabb méhcsípés. Ha valakit baleset ér, az esetleges allergiás reakció miatt mindenképp érdemes orvoshoz fordulnia, de félelemből az állat életére törni indokolatlan.

HOMOKBUCKÁK KÖZÖTT

A legtöbb rákosi viperának otthont adó Kiskunságot nem csak a védett hüllők miatt érdemes felkeresni. Egyéb látványosságokat is találunk itt, mint például a bugaci ősbőrökást, amelynek nagy része néhány évvel ezelőtt tűzvész áldozata lett, valamint a fülöpházi vándorló homokbuckákat, amelyek

ezt a tájat valóságos sivataghoz teszik hasonlóvá: a szél mozgatja a homokot, és hol itt, hol ott épít belőle buckát. A növények közül a szárazságtűrők tudnak itt megtelepedni, mint például a kékvirágú szamarakenyér, a homoki vértő vagy a naprózsa. A tűző napon homoki gyíkok vadásznak a rovarokra, és a csillogó, kék tollú szalakóta mindegyikükre. Meg a vipera – de arra van a legkisebb esély, hogy őt a terepen megpillantsuk. A rákosi vipera ma a legkiemeltebben védett állatok közé tartozik Magyarországon: természetvédelmi eszmei értéke egymillió forint. ♦

– A VIPERA NÉV A VIVIPARA, AZAZ „ELEVENSZÜLŐ” SZÓBÓL SZÁRMAZIK. A HAZAI VIPERÁKAT A HÁTUKON VÉGIGFUTÓ CIKCAKKOS CSÍKRÓL LEHET FELISMERNI.

– A RÁKOSI VIPERA HAZÁNK EGYETLEN ENDEMIKUS, VAGYIS A VILÁGON KIZÁRÓLAG ITT ELŐFORDULÓ GERINCES ÁLLATA.

– A RÁKOSI VIPERÁT 1893-BAN ÍRTA LE ELŐSZÖR MÉHELY LAJOS, AKKOR MÉG A KERESZTES VIPERA ALFAJAKÉNT.

– A MÁSIK HAZAI MÉRGEKÍGYÓFAJ, A KERESZTES VIPERA A ZEMPLÉNBEN, A TISZAHÁTON ÉS SOMOGYBAN FORDUL ELŐ.

